

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH

Nazwa Obiektu:

Nagrobek Franza Dobnika

Nr rej. zabytków: A – 293

Adres obiektu:

działce ewid. nr 404 w Nowym Żmigrodzie.

Właściciel:

Parafia rzymskokatolicka pw. ŚŚ Piotra i Pawła w Nowym Żmigrodzie

38-230 Nowy Żmigród, ul. Kościelna 2

Autor, czas powstania, styl:

Nieznany, około 1915 r.

Stadium opracowania:

Program prac konserwatorskich

Autorzy dokumentacji:

mgr Małgorzata Dawidiuk

dr inż. Eugeniusz Zawaleń

Konserwacja Dziel Sztuki
mgr Małgorzata Dawidiuk
Ostrów 541, 37-700 Przemyśl
tel. 512 263 921
REGON 080810342 NIP 529-113-48-58

Data wykonania: Przemyśl, Listopad 2020

ODZKI URZĄD OCHRONY ZABYTKÓW
z/s w Przemyślu - DELEGATURA w Krośnie
załącznik do pisma - postanowienia - decyzji
znak: *K-IRN. 514. 2. 2021. AF*
data *09 LUT. 2021* podpis *JM*

Spis treści

1. Podstawa opracowania
2. Cel opracowania
3. Rys historyczny
4. Opis inwentaryzacyjny obiektu
5. Opis istniejącego stanu technicznego
6. Program prac konserwatorskich.
7. Dokumentacja fotograficzna

1. Podstawa opracowania

- Umowa ze zleceniodawcą
- Oględziny zewnętrzne i wewnętrzne obiekt
- Literatura techniczna

2. Cel opracowania

Celem opracowania jest zaproponowanie programu konserwatorskiego dla planowanych prac konserwatorskich, polegających na powstrzymaniu degradacji technicznej obiektu i przedłużenie żywotności jego elementów.

3. Rys historyczny

Nagrobek Franza Dobnika, który położony jest na cmentarzu związany jest jego historią. Cmentarz wojenny z okresu 1. wojny światowej położony jest w Nowym Żmigrodzie jako kwatery cmentarza rzymskokatolickiego. Kwatery cmentarza wojennego powstała w 1915 roku. Otoczony jest ażurowym, drewnianym ogrodzeniem. Oprócz przedmiotowego nagrobka, tworzą go 128 krzyży żeliwnych, oraz centralnie położonego kamiennego pomnika. Najstarszy nagrobek powstał w 1915 roku. Obecnie cmentarz posiada numerację: Cmentarz nr 8 w Nowym Żmigrodzie. Zaprojektowany został przez Dusana Jurkovića. Wielki cmentarz zbiorczy dla poległych zebranych z okolicznych pól bitewnych i zmarłych w lazaretach po walkach toczonych na przełomie 1914 i 1915 roku, podczas bojów o przełęcz karpackie oraz prób przełamania frontu i przyjscia z odsieczą oblężonej przez Rosjan Twierdzy Przemyśl, a także w bitwie gorlickiej 2-7.05.1915. W 157 mogiłach pojedynczych i 27 masowych pochowano 216 żołnierzy z armii: austro-węgierskiej: 58 z pułków piechoty, pp. Landwery, batalionów strzelców polowych (IR 47, 96, 97; LIR 9, 27; FJB 2, 3, 6); niemieckiej: 7 z pułków piechoty pruskiej i bawarskiej (IR 3, 13, 22, 46, 77, 79); rosyjskiej: 149 z pułków piechoty z Kijowskiego Okręgu Wojskowego (pp. 32, 34, 166, 189, 190, 192, 195, 196)

4. Opis inwentaryzacyjny obiektu

Nagrobek ulokowany w centralnej części cmentarza, tuż za pomnikiem. Składa się dwóch niezależnych konstrukcji. Zasadniczą część stanowi płyta nagrobna, która posadowiona na kamiennym fundamencie: prostopadłościennie bloki piaskowca o powierzchni groszkowanej, po krawędzi szlak nacinany. W analogiczny sposób opracowana płyta nagrobna. Zasadnicza płyta nagrobna posiada górną płaszczyznę uformowaną za pomocą szerokiego pasa, który jest obwiedniowo uformowany ze spadkiem ku krawędzi. W centralnej części płyty, w płaskiej części w wgłębnie wycięte pole o formie schematycznej tarczy. W polu tarczy wypukłe pismo inskrypcyjnej o treści: HAUPTMAN / FRANZ / DOBNIK / K.K.L.I.R. No 27. / GEFALLEN AM / 15.12.1914/

Drugą część stanowi żeliwny krzyż na piaskowcowym cokole. Krzyż łaciński uformowany płycinowo – ramowo: płyciny z motywem roślinnym, pola zakończone łukami odcinkowymi, ramę stanowi wyraźnie zaznaczony rant. Na skrzyżowaniu ramion krzyża gloria: centralnie płycina ośmiobocznej tarczy rozbudowana ornamentem wachlarzowym. Cokolik krzyża z piaskowca rdzeń stanowi prostopadłościenny blok, na bokach przechodzi w ramiona. Rdzeń i ramiona w górnych ściankach uformowane ukośnie ze spadkiem do zewnętrznych krawędzi. Elementy z piaskowca, której powierzchni groszkowane, po krawędzi szlak nacinany

5. Opis istniejącego stanu technicznego

Nagrobek podczas procesu eksploatacyjnego, uległ znacznym oddziaływaniom atmosferycznym i użytkowym. Rodzaj i zasięg uszkodzeń uwarunkowany jest zastosowanym systemem budowlanym nagrobka. Podstawowym, modułowym elementem są prostopadłościennie bloki z piaskowca, które łączone były cementowym spoiwem. Ich stan zachowania jest zły. Zaprawa w spoinach utraciła swoją spistość i ciągłość wiązania, widoczne liczne ubytki, spękania, złuszczenia, odspojenia. Powierzchnie bloków kamiennych uwidoczniają liczne drobne uszkodzenia, szczególnie przy ich krawędziach. Na licach bloków kamiennych widoczne liczne

kolonie mchów i porostów. Zauważalne są porażenia na powierzchniach znacznie zwartych, szczelnie wypełniające lica elementów kamiennych. Lokalne umiejscowiły się zabrudzenia z postępującym procesem degradacji struktury piaskowca oraz jego przebarwienia.

Żeliwny krzyż zabezpieczony warstwą farby nawierzchniowej. Widoczne otarcia i złuszczenia i przebarwienia powierzchni malarskiej. Niekorzystne dla elementów kamiennych jak i żeliwnych jest samosiew klonu, który umiejscowił się pomiędzy płytą a cokołem krzyża.

Opisany stan zachowania nagrobka posiada kilka przyczyn. Obiekt od momentu powstania do dnia dzisiejszego pozostaje na otwartej przestrzeni:

1. Oddziaływanie wód opadowych, nawilgacając budulec
2. Oddziaływanie wód gruntowych, podciąganie kapilarne z migracją soli, zawartej w gruncie
3. Oddziaływanie procesu wielokrotnych cykli przemarzania i odmrażania
4. Oddziaływania wiatru, niosąc brudzące pyły oraz urywanych gałęzi
5. Oddziaływanie samosiewów, ich korzenie destrukcyjnie oddziałują na elementy kamienne, a gałęzie ocierające się o krzyż, destrukcyjnie oddziałuje na warstwę malarską
6. Oddziaływanie eksploatacyjne – ustawienia wazonów i świeczek, nieostrożne porządkowanie
7. Oddziaływanie nie trafnych prac remontowych

6. Program prac konserwatorskich.

6.1. Proponowane zabiegi konserwatorskie.

Planowane prace konserwatorskie powinny być z założenia kompleksowe, w celu osiągnięcia pożądanego efektu. Kompleksowe prace zapewnią powstrzymanie procesu niszczenia zabytku, oraz przedłuży jej żywotność. W tym celu na leży zaproponować następujące działania konserwatorskie:

1. Oczyszczyć powierzchnie z zabrudzeń, mchów i porostów (zabiegi o charakterze mechanicznym, w wspomaganie bezpiecznymi roztworami chemicznymi).
2. Wykonać izolację pionową fundamentu nagrobka

3. Uzupełnić zaprawę w spoinach między poszczególnymi blokami
4. Uzupełnić ubytki na krawędziach i i na powierzchniach elementów kamienicznych
5. Detale spękane należy podkleić spoiwem żywicznym
6. Przed zastosowaniem zapraw do spoinowania i kitowania, powierzchnie na które będą aplikowane, należy wzmocnić impregnatem wzmacniającym jej strukturę
7. Po dokonaniu w/w zabiegów całość zabezpieczyć impregnatem hydrofobowym, w celu ograniczenia migracji wód opadowych

6.2. Wnioski i założenia konserwatorskie

Planowane prace konserwatorskie nagrobka Franza Dobnika. Głównym założeniem prac konserwatorskich będzie dokładne przeprowadzenie zabiegów mających na celu odzyskanie właściwości technicznych, a także dawnych walorów estetycznych i plastycznych. Konieczne jest zatrzymanie przyczyn powstałych zniszczeń i zabezpieczenie obiektu przed dalszym rozwijaniem się procesów degradacyjnych. Proces ten obejmuje zarówno prace o charakterze technicznym jak i konserwację estetyczną. Przeprowadzone zabiegi powinny być wykonane zgodnie ze sztuką konserwatorską. Ważnym czynnikiem prac konserwatorskich powinno być uszczegółowienie badań i przeanalizowanie przyczyn zniszczeń zabytkowej struktury nagrobka i powstrzymanie w miarę możliwości tych procesów. Technika i technologia prac powinna zostać dokładnie dobrana po wykonaniu szczegółowej analizy stanu zachowania obiektu. Prace konserwatorskie powinno wykonać się przy zastosowaniu odpowiednio dobranych materiałów. Proponuje się zastosowanie preparatów firmy Remmers oraz tradycyjnych materiałów w zależności od potrzeb i stanu obiektu. Prace przy obiekcie powinny zostać rozpoczęte od wykonania szczegółowej dokumentacji fotograficznej. Następnie należy dokładnie oczyścić całą powierzchnię nagrobka z: zabrudzeń, „fałszywej” patyny, grzybów, mchów, porostów itp.. Należy również pamiętać o dokładnym oczyszczeniu wszystkich płaszczyzn z pozostałości klejów (zapraw) oraz mas uzupełniających ubytki. Po oczyszczeniu istotne jest odsolenie poszczególnych elementów nagrobka, zwłaszcza

dolnych cokołów oraz ścian z inskrypcją, na których widoczne są przebarwienia oraz skryzalizowane warstwy soli. W tym celu najlepiej zastosować metodę migracji soli do rozszerzonego środowiska. Należy namoczyć powierzchnię kamienia dokładnie pokryć okładami z ligniny nasączonej wodą destylowaną. Sposób i precyzja nałożenia okładów jest bardzo istotna. Każdy okład musi dokładnie przylegać do powierzchni kamienia, tak aby sól krystalizowała w ligninie, a nie na powierzchni kamienia. Okłady pozostawia się aż do wyschnięcia, jeśli na powierzchni ligniny pojawiły się liczne przebarwienia zaleca się ponowienie zabiegu, aby dokładnie oczyścić strukturę kamienia z soli. Po oczyszczeniu i odsoleniu elementów nagrobka zaleca się dokładne ocenienie stanu zachowania poszczególnych elementów i w razie konieczności wykonanie impregnacji wzmacniającej strukturę kamienia. Taką impregnację wykonać metodą powlekania. Po dokładnym nasączeniu poszczególnych elementów należy dokładnie i szczelnie zabezpieczyć wszystkie elementy folią, aby ograniczyć odparowywanie rozpuszczalnika, co przedłuży działanie impregnatu i umożliwi jego dostanie się do głębszych warstw kamienia. Kolejnym istotnym etapem jest dobranie odpowiedniej masy sztucznego kamienia pod względem kolorystycznym jak i fakturalnym. Każde z uzupełnień powinno być dokładnie opracowane, tak aby odpowiadało formą i fakturą do oryginału. Bardzo ważnym etapem jest również dokładne przeanalizowanie inskrypcji znajdujących się na polu płyty nagrobka. Z powodu powstałych zniszczeń na powierzchni kamienia inskrypcje w znacznym stopniu stały się mało wyraźne. Po odczytaniu i udokumentowaniu inskrypcji istotne jest ich uczytelnienie, poprzez uzupełnienie ubytków liter zgodnie z zachowanym rysunkiem. Podczas prowadzenia zabiegów przy nagrobku należy również pamiętać o terenie wokół nagrobka. Należy wyprofilować teren dopasowując poziom gruntu do dolnych cokołów, podczas równania należy również usunąć samosiewy, aby w przyszłości rozrastając się nie zagrażała nagrobkowi. Po opracowaniu terenu należy ponownie złożyć nagrobek zgodnie z wykonanymi opisami. Do scalenia elementów należy zastosować odpowiednio dobraną zaprawę, podobnie jak do wykonania spoin. Zaprawa do spoin powinna być dobrana pod względem koloru i gradacji ziarna do kamienia.

Czynności dotyczące całego obiektu:

- wykonanie dokumentacji konserwatorskiej – opisowej i fotograficznej;
- usunięcie roślinności z obok nagrobka i wyrastających młodych wysokopiennych roślin wokół nagrobka (w najbliższym otoczeniu);
- wyrównanie terenu wokół nagrobka, w celu odsłonięcia dolnych cokołów;
- zmontowanie nagrobka na nowo zgodnie z oryginałem.

Konserwacja elementów kamiennych:

- oczyszczenie powierzchni wszystkich elementów z zabrudzeń, „fałszywej” patyny, grzybów, mchów i porostów – proponuje się zastosowanie okładów z kwaśnego węglanu amonu, pastę Arte Mundi typ 3, dopuszcza się doczyszczenie mechaniczne, np. mikropiaskarką;
- odsolenie powierzchni kamienia metodą migracji soli do rozszerzonego środowiska – proponuje się zastosowanie pulpy z ligniny lub ligniny nasączonej wodą destylowaną;
- impregnacja wzmacniająca – proponuje się do tego zastosowanie preparatu KSE 100, KSE 300 i w miejscach największej degradacji dodatkowo należy zastosować KSE 500. Preparaty te, powinny zostać zastosowane w odpowiedniej kolejności 100, 300, 500 – w celu uzyskania jak najlepszego wzmocnienia struktury impregnowanych materiałów;
- podklejenie odspojonych elementów – proponuje się do tego celu zastosowanie iniekcyjnej żywicy epoksydowych Injektionsharz 100 firmy Remmers, jest to żywica o niewielkiej lepkości i długim czasie wiązania, co umożliwi głęboką penetrację kleju i dokładniejsze klejenie;
- uzupełnienie ubytków masami sztucznego kamienia – proponowane są masy Restauriermörtel oraz Restauriermörtel SK firmy Remmers, odpowiednio dobrane gradacją kruszywa i kolorystyką do kamienia;
- uczytelnienie i zrekonstruowanie inskrypcji zgodnie z zachowanym rysunkiem liter;
- wykonanie spoin – proponuje się zastosowanie tej samej masy co do uzupełnień. Konserwacja elementów metalowych:
- wstępne oczyszczenie powierzchni metalu z korozji – proponuje się pokrycie całej powierzchni

preparatów odrdzewiającym;

- oczyszczenie powierzchni z produktów korozji – proponuje się zastosowanie metody strumieniowo-ścierniej przy zastosowaniu mikropiaskarki z użyciem drobnego kruszywa kwarcowego;
- doczyszczanie powierzchni z korozji – proponuje się ponowne zastosowanie preparatu odrdzewiającego, w celu usunięcia mikro-ognisk korozji; □ zabezpieczenie powierzchni przed działaniem wilgoci – proponuje się zastosowanie mini, która dokładnie pokryje i zabezpieczy całą powierzchnię metalu;
- pomalowanie powierzchni lakierem antykorozyjnym – proponuje się zastosowanie lakieru firmy Hameraid w kolorze ciemnego grafitu;

6.3. Program prac

Czynności dotyczące całego obiektu:

- wykonanie dokumentacji konserwatorskiej – opisowej i fotograficznej;
- usunięcie roślinności z nagrobka i wyrastających samosiewów - roślin wokół nagrobka (w najbliższym otoczeniu);
- wyrównanie terenu wokół nagrobka, w celu odsłonięcia dolnych cokołów;

Konserwacja elementów kamiennych:

- oczyszczenie powierzchni wszystkich elementów z zabrudzeń, „fałszywej” patyny, grzybów, mchów i porostów – proponuje się zastosowanie okładów z kwaśnego węglanu amonu, pastę Arte Mundi typ 3, dopuszcza się doczyszczanie mechaniczne, np. mikropiaskarką;
- odsolenie powierzchni kamienia metodą migracji soli do rozszerzonego środowiska – proponuje się zastosowanie pulpy z ligniny lub ligniny nasączonej wodą destylowaną;
- impregnacja wzmacniająca – proponuje się do tego zastosowanie preparatu KSE 100, KSE 300 i w miejscach największej degradacji dodatkowo należy zastosować KSE 500. Preparaty te, powinny zostać zastosowane w odpowiedniej kolejności 100, 300, 500 – w celu uzyskania jak najlepszego wzmocnienia struktury impregnowanych materiałów;

- podklejenie odspojonych elementów – proponuje się do tego celu zastosowanie iniekcyjnej żywicy epoksydowych Injektionsharz 100 firmy Remmers, jest to żywica o niewielkiej lepkości i długim czasie wiązania, co umożliwi głęboką penetrację kleju i dokładniejsze klejenie;
- uzupełnienie ubytków masami sztucznego kamienia – proponowane są masy Restauriermörtel oraz Restauriermörtel SK firmy Remmers, odpowiednio dobrane gradacją kruszywa i kolorystyką do kamienia;
- uczytelnienie i zrekonstruowanie inskrypcji zgodnie z zachowanym rysunkiem liter;
- do wykonania rekonstrukcji proponuje się zastosowanie kamienia, dopasowanego do całości;
- proponuje się zastosowanie tej samej masy co do uzupełnień.

Konserwacja elementów metalowych: wstępne oczyszczenie powierzchni metalu z korozji – proponuje się pokrycie całej powierzchni preparatem odrdzewiającym;

- oczyszczenie powierzchni z produktów korozji – proponuje się zastosowanie metody strumieniowo-ściernej przy zastosowaniu mikropiaskarki z użyciem drobnego kruszywa kwarcowego;
- doczyszczenie powierzchni z korozji – proponuje się ponowne zastosowanie preparatu odrdzewiającego, w celu usunięcia mikro-ognisk korozji;
- zabezpieczenie powierzchni przed działaniem wilgoci – proponuje się zastosowanie mini, która dokładnie pokryje i zabezpieczy całą powierzchnię metalu;
- pomalowanie powierzchni lakierem antykorozyjnym – proponuje się zastosowanie lakieru firmy Hameraid w kolorze ciemnego grafitu;

Konserwacja Dziel Sztuki
mgr Małgorzata Dawidiuk
Ostrów 541, 37-700 Przemyśl
tel. 512 263 921
REGON 030810342 NIP 539-113-48-58

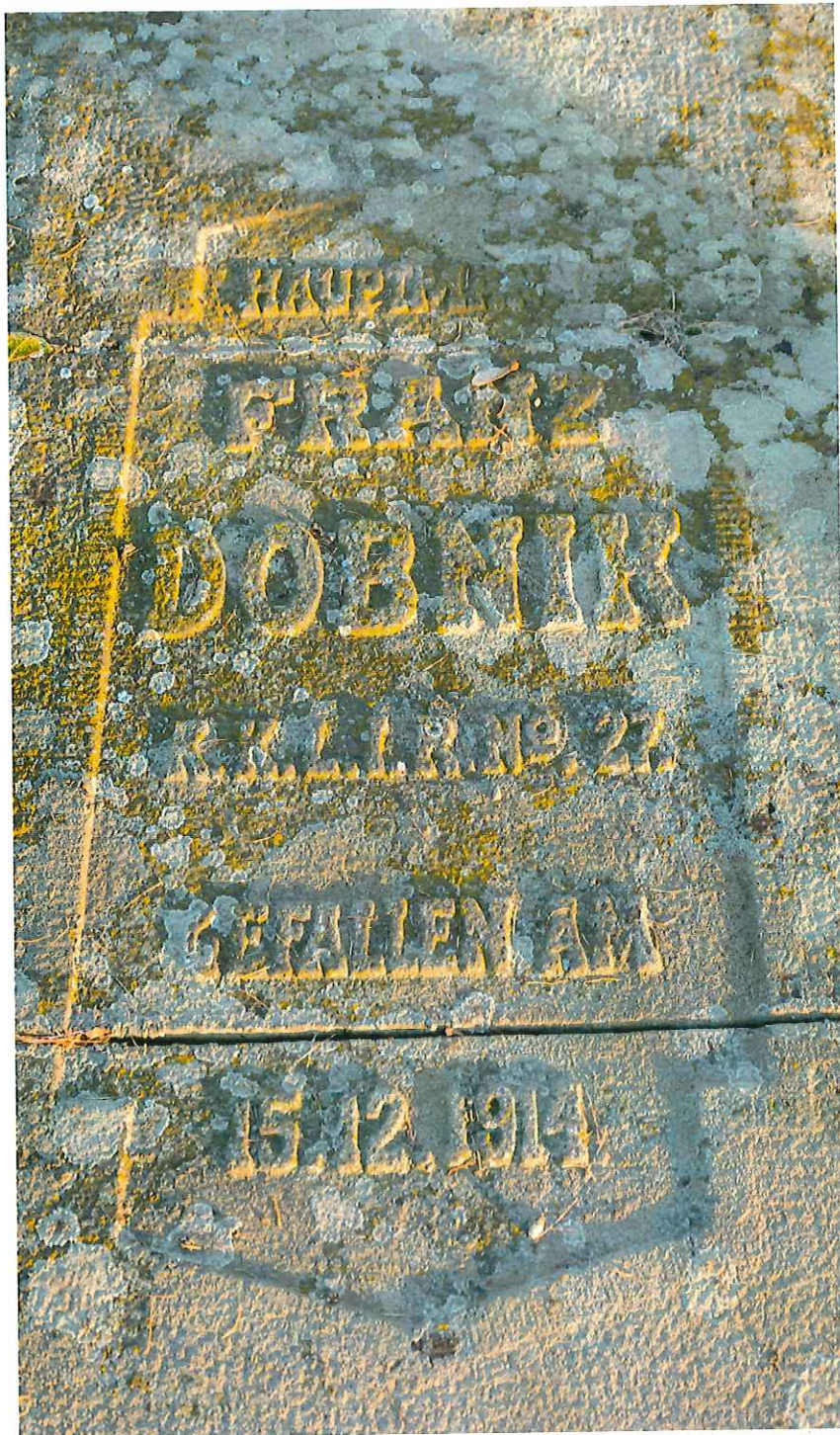
7. Dokumentacja fotograficzna

II. 1. Widok ogólny od czoła nagrobka Franza Dobnika

II. 2. Widok ogólny od strony krzyża nagrobka Franza Dobnika

Il. 3. Widok inskrypcji nagrobka Franza Dobnika

II. 4. Mchy i porosty na kamiennej płycie oraz samosiew przy cokole krzyża nagrobka Franza Dobnika